

Chương 4

BỘ MÔN LỊCH SỬ KIẾN TRÚC

Quyên vừa họp Bộ môn xong.

Với kết quả học tập đạt loại giỏi, cô được Bộ môn giữ lại làm cán bộ giảng dạy Bộ môn Lịch sử Kiến trúc. Đây là một bộ môn có truyền thống giảng dạy từ lâu, hình thành ngay khi Trường Đại học Xây dựng Hà Nội thành lập vào năm 1966, sau khi tách khỏi Trường Đại học Bách khoa Hà Nội.

Bộ môn của cô gồm 15 người, trong đó có 6 nữ, 7 tiến sĩ, phó giáo sư và giáo sư, còn lại là thạc sĩ. Thầy hướng dẫn của cô là giáo sư duy nhất trong Bộ môn, vì đã ngoài 60 tuổi, nên không tham gia công tác quản lý, chỉ hoạt động trong nghiên cứu và đào tạo.

Buổi họp hôm nay có hai nội dung: Giới thiệu về Chương trình chuyển đổi số di sản văn hóa của Bộ môn, liên quan đến cuộc hội thảo mở rộng vào tháng tới và Luận án tiến sĩ của Quyên.

Về nội dung thứ nhất, thầy Chủ nhiệm Bộ môn giới thiệu vắn tắt Chương trình chuyển đổi số di sản văn hóa do Bộ môn đề xướng. Trong đó có nội dung liên quan đến việc giới thiệu các Di sản văn hóa thế giới của UNESCO và Di tích quốc gia đặc biệt Việt Nam. Hiện trang web của Bộ môn đã giới thiệu được hàng trăm công trình. Giai đoạn tới là hình thành các phần mềm chuyên dụng nhằm thúc đẩy kết nối hay tương tác cộng đồng với di sản. Bộ môn đang và sẽ phối hợp với nhiều chuyên gia về công nghệ thông tin cùng thiết lập các phần mềm chuyên dụng này. Tháng tới, Bộ môn đã mời một nhóm chuyên gia công nghệ thông tin từ một trường đại học của Mỹ sang để bàn hợp tác.

Thầy Chủ nhiệm Bộ môn cũng đã phân công cụ thể từng thành viên trong Bộ môn tham gia thực hiện Chương trình.

Giáo sư cũng góp ý cho Chương trình của Bộ môn. Ông cho rằng, việc thực hiện Chương trình chuyển đổi số có nhiều thách thức, trước hết là nguồn kinh phí và năng lực công nghệ. Song đây lại là xu thế, cơ hội và cũng là trách nhiệm của Bộ môn với vai trò tiên phong của một tổ chức khoa học công nghệ và đổi mới sáng tạo. Chương trình này cũng là những bước đi ban đầu cho việc hình thành mô hình Trung tâm dữ liệu quốc gia về Di sản văn hóa, đặc biệt là di tích Kiến trúc nghệ thuật.

Từng thành viên trong Bộ môn góp ý kiến trao đổi về Chương trình chuyển đổi số và thời gian phối hợp giữa các thành viên. Đặc biệt, việc tập trung đánh giá về ứng dụng công cụ chuyển đổi số của nước ngoài hiện đang phổ biến và tăng trưởng rất nhanh trên thị trường Việt Nam. Đây là những công cụ không chỉ số hoá công trình, di tích lịch sử thành mô hình 3D, mà còn có khả năng cho người xem tương tác với công trình thông qua công nghệ thực tại ảo, cho phép chèn các âm thanh, hình ảnh và chữ viết vào nội dung liên quan; tra cứu, tìm kiếm địa điểm và so sánh đối chiếu... Từ những tổng kết này, Bộ môn có thể phối hợp với các chuyên gia công nghệ thông tin để nghiên cứu và hình thành những công cụ chuyển đổi số Di sản văn hóa của riêng người Việt.

Về nội dung thứ hai, Bộ môn nghe Quyên trình bày về hướng nghiên cứu, phương pháp, luận cứ và tiến trình thực hiện luận án tiến sĩ. Thầy Trưởng Bộ môn đánh giá đây là đề tài cần thiết trong chuyên ngành, hấp dẫn song không hề đơn giản. Thầy chúc cô nỗ lực làm việc để đề tài thực hiện theo đúng thời gian quy định và Bộ môn sẵn sàng hỗ trợ.

*

* *

Sau buổi họp, Quyên ngồi lại Bộ môn để xem lại kế hoạch trợ giảng và trực Bộ môn.

- Tớ thấy đề tài của cậu thật hấp dẫn, song cũng khó đấy. Quyên quay lại. Đó là Đặng Cẩm Tú.

Cẩm Tú trạc tuổi Quyên, cùng lớp thời đại học và thuộc nhóm mà các bạn trai trong lớp phong tặng: “*Xinh gái, Học giỏi và Khó gần*”. Không những thế, Cẩm Tú còn được các bạn coi là một mẫu người chu đáo và quan tâm tới mọi người, không bao giờ thấy, dù chỉ thoáng qua, một biểu hiện nhỏ của sự buồn bã và cô đơn. Cẩm Tú làm luận văn cao học tại Pháp, cũng vừa mới về và được tuyển làm giảng viên của Bộ môn.

- Những vấn đề mới thường thế đấy bạn ạ. Giống như làm luận văn cao học. Ban đầu thấy thật khó. Sau khi bảo vệ luận văn, lại thấy vấn đề đó cũng rõ ràng.

Quyên trả lời và hỏi lại Cẩm Tú:

- Bao giờ bạn làm nghiên cứu sinh?

- Tớ phải lấy chồng đã. Sau đó ra nước ngoài làm tiến sĩ, sẽ lại sang Pháp. Bố mẹ tớ đã chuẩn bị học bổng và còn hứa, nếu lấy chồng thì sẽ đưa cả hai sang và có điều kiện thì định cư tại đó luôn. Tớ chưa bày tỏ ý kiến ràng buộc gì.

Cẩm Tú thì thào:

- Nghe nói, làm tiến sĩ ở Việt Nam khó lắm, phải kết nối với cả 20 vị tiến sĩ trong các hội đồng chuyên ngành.

- Mình chưa nghe thông tin này.

- Nói vậy thôi, chứ tớ tin rằng cậu sẽ làm tốt luận án. Lúc nào cậu cũng có ý tưởng tuyệt vời, làm nhiều hơn những gì mọi người mong đợi và luôn đứng đầu mà. Nếu có vấn đề gì cần hỗ trợ, xin sẵn sàng. Tớ sẽ tìm tài liệu tiếng Pháp về Kiến trúc truyền thống Việt Nam cho cậu, từ thư viện trường đại học mà tớ làm cao học và trong các thư viện trực tuyến.

- Cảm ơn bạn.

Cầm Tú nhìn Quyên, tươi cười và vui vẻ nói:

- Tớ biết bạn trai của cậu rồi. Đàn ông, xấu đẹp không quan trọng mà phải giàu có. Có tiền sẽ có vị thế và sự sang trọng. Người ta nói rằng, gia đình bạn trai cậu có nhiều biệt thự cho thuê ở Hồ Tây.

- Mình quen bạn trai một cách tình cờ thôi. Và cũng không biết về điều bạn nói.

- Thôi mà, cậu giấu làm gì.

Cầm Tú cười và nói tiếp:

- Có một tin để khoe đây. Xin bí mật và đừng lan truyền.

- Tin gì vậy?

- Tớ mới có bạn trai, mới được 3 tuần thôi.

- Thật hả. Chúc mừng.

- Chỉ mới mức là bạn trai thôi. Người nước ngoài, người Pháp. Tớ làm quen trong buổi giao lưu tại Nhà văn hóa Pháp. Đẹp trai, cuốn hút và rất kín đáo. Đang tiếp tục khám phá, trước khi có quyết định lâu dài.

Cầm Tú vén tay áo:

- Nhìn đây này.

Trên mặt trong tay phải của Cầm Tú có vẽ một vòng tròn, bên trong có ký tự chữ X và chữ P lồng vào nhau.

- Biểu tượng Chi-Rho Christogram!. Quyên thốt lên.

- Chuẩn. Nhưng đây chỉ là vẽ mực thôi. Không phải hình xăm. Bạn trai tớ có hình xăm biểu tượng này tại cổ tay trái. Của tớ bên cổ tay phải. Nếu sau này thành duyên tớ sẽ xăm thật.

Quyên chợt nhớ lại cách đây mấy hôm, Tuấn Anh có kể về hình xăm này trên tay một vị khách đứng rất lâu khi thăm Chùa Một Cột. Không biết có phải vị khách đó không?

Quyên nói:

- Một lần nữa chúc mừng bạn. Tớ có việc phải đi rồi.

Điện thoại cầm tay của Quyên reo. Quyên ra khỏi phòng vừa đi vừa gọi điện thoại:

- Chào bạn, lâu ngày không gặp. Mọi việc tốt đẹp chứ.

- Bình thường. Có khi đến gần hai năm rồi chưa gặp lại.

- Chuẩn bị gặp nhau nhân dịp kỷ niệm thành lập trường. Kế hoạch của lớp thế nào. Quyên hỏi.

- Đang định hỏi về vấn đề này đây.

- Sắp tới tớ có việc xuống Hà Nam, ta sẽ bàn luôn.

- Xuống Hà Nam đi, tớ sẽ chờ.

Người Quyên vừa nói chuyện là Đào Hồng Hiếu. Thời học đại học, Hiếu là lớp trưởng, Quyên là bí thư chi đoàn. Hai đứa khá thân nhau. Song chỉ dừng ở mức bạn cùng lớp. Sau khi ra trường, nhiều người ở lại Hà Nội xin việc, thì Hiếu lại trở về quê. Hiện Hiếu đang làm Phó Phòng Quy hoạch Kiến trúc của Sở Xây dựng tỉnh Hà Nam.

*

* *

Hôm nay, mấy cán bộ trẻ của Bộ môn họp bàn về công tác Đoàn Thanh niên và về Đào tạo khởi nghiệp. Bộ môn của Quyên có 6 vị còn độ tuổi tham gia công tác Đoàn, trong đó có 4 nữ. Có vị vẫn còn vương vẻ non trẻ, nhút nhát kiểu sinh viên, chờ thời mới nói. Song có vị, không biết từ đâu, đã hình thành nên vẻ già dặn, bí hiểm kiểu thầy đại học.

Buổi họp diễn ra nhanh gọn. Vị Bí thư chi đoàn đọc các văn bản như mọi năm của Đoàn thanh niên Trường triển khai công tác Đoàn trong học kỳ. Năm nay có thêm nội dung chọn lựa các bài thi về Khởi nghiệp để gửi dự thi theo yêu cầu của Bộ Giáo

dục và Đào tạo. Do Quyên đang tập trung làm nghiên cứu sinh, nên cô chỉ lắng nghe mọi người bàn bạc.

Khoảng 10 giờ sáng, buổi họp kết thúc. Mọi người quay sang bàn về luận án của Quyên.

Cũng như buổi họp Bộ môn mấy ngày trước, tất cả đều chia sẻ rằng đây là đề tài hấp dẫn, song khó. Có một vị lấy kinh nghiệm của những người đi trước khuyên rằng:

- Tớ thấy cậu thật can đảm và cũng liều, dám nghiên cứu về mối quan hệ giữa kiến trúc và nhà cầm quyền. Chỉ nguyên việc đề cập đến khái niệm nhà cầm quyền đã là nhạy cảm rồi. Người ta thường chọn một đề tài có vấn đề mà xã hội đã thừa nhận, thậm chí đã có một vài nghiên cứu sinh đã thực hiện. Mình chỉ làm khác đi một chút là được và lại có sẵn tài liệu tham khảo. Điều quan trọng là phải theo đúng quy trình của hội đồng.

Một vị khác phụ họa theo với vẻ lo lắng:

- Đã theo đúng quy trình rồi mà nhiều người còn kéo dài luận án đến 7 năm mới xong. Đề tài của cậu cái gì cũng mới, thuyết phục được cả hội đồng không hề đơn giản vì luận cứ khác hẳn so với những luận án trước đó. Giáo sư cũng chỉ là một phiếu trong hội đồng thôi. Nói chung sẽ tốn kém lắm đấy!

Quyên cười cười, chẳng biết giải thích thế nào, chỉ ngậm cảm ơn họ đã chia sẻ với mình từ tận đáy lòng và thông cảm với họ, những người không có điều kiện thuận lợi bằng mình.

Cầm Tú, người ưa náo nhiệt và thu hút sự chú ý của mọi người, lên tiếng:

- Thừa các vị, chẳng có gì phải lo lắng đâu. Tớ và Quyên đã đến xem một thầy tướng nổi tiếng với lễ vật khá hậu hĩnh. Thầy bấm một hồi và cho rằng việc của Quyên sẽ trôi chảy, không có gì đáng lo âu cả, thậm chí còn đúng theo tiến độ quy định và kết quả như mong muốn.

Quyên biết thừa đây là câu chuyện do Cẩm Tú bịa.

Cả mấy vị nhao nhao lên:

- Cẩm Tú toàn chơi đánh lè, không bao giờ thông báo cho bạn bè biết, kể cả việc quan trọng.

- Mình cũng biết nhiều thầy tướng. Thầy tướng mà cậu vừa nói ở Hà Nội hay ở đâu vậy?

- Ngay tuần sau, Cẩm Tú dẫn mình đi xem nhé. Tớ đã xem nhiều thầy tướng, nhưng chưa tin lắm. Hai vị mà chọn chắc là có cơ sở để tin tưởng rồi. Đang cần giải quyết ngay một số vấn đề.

- Được, sẽ phục vụ chu đáo. Cẩm Tú cười nói.

Sau một lúc ồn ào, một vị hướng về phía Quyên lên tiếng:

- Theo quy định, nghiên cứu sinh phải có 2 bài báo quốc tế mới được bảo vệ luận án tiến sĩ. Cậu đã chuẩn bị được nội dung chưa?

Quyên trả lời:

- Mặc dù mới làm trong khoảng thời gian 3 tháng, song tớ cũng đã dự kiến viết một vài vấn đề liên quan đến Kiến trúc truyền thống Việt Nam mà trước đây ít người viết, ví dụ như: Kiến trúc thị trấn ngầm tại Việt Nam; Quy mô và cấu trúc kinh đô của người Việt từ thế kỷ XI đến thế kỷ XIX (Kinh đô Hoa Lư, Kinh đô Thăng Long, Hành cung Thiên Trường, Lam Kinh, Tây đô hay thành nhà Hồ, Kinh thành Huế...), trong mối tương quan với kinh đô của các quốc gia lân cận.

Một vị cán bộ trẻ khác với vẻ mặt đầy nghi ngờ lên tiếng với giọng vẻ phê phán:

- Tớ thường tham dự các bài giảng của Giáo sư. Giáo sư hay nói về tính phức tạp, thần bí và tiên tri của Kiến trúc truyền thống Việt Nam. Đây là một trong những luận cứ quan trọng trong luận án của cậu. Đó chỉ là lý thuyết về lịch sử kiến trúc,

không hiểu Giáo sư đã từng áp dụng điều này vào thực tế kiến trúc hiện đại bao giờ chưa?

Tất cả mọi người đều im lặng. Có thể nghiên cứu lý thuyết là một việc, áp dụng vào thực tế lại là một việc khác. Sao vị này không hỏi trực tiếp Giáo sư khi họp Bộ môn mà lại hỏi mọi người khi họp Đoàn. Làm sao mà có được câu trả lời thỏa đáng.

Quyên lên tiếng:

- Tớ thật sự chưa được vinh dự làm việc nhiều với Giáo sư, song chỉ trong một việc tớ đã thấy Giáo sư nhất quán trong lý thuyết và thực tế.

Quyên tiếp tục:

- Cách đây ba năm, tớ tham gia một nhánh nhỏ của đề tài nghiên cứu khoa học cấp bộ mà Giáo sư chủ trì, nên cũng hay được gặp thầy. Thời gian đó, thầy tham gia vào quy hoạch cơ sở hai của trường mình. Phương án quy hoạch chi tiết do thầy đề xướng, không chỉ đơn thuần giải quyết vấn đề chức năng mang tính phức tạp của một trường đại học, kiến trúc sư nào cũng rõ, mà còn ở cách thức bố cục. Trong tổng mặt bằng của trường có 3 gò núi, làm trung tâm định hướng của các không gian mở, mà thầy gọi đó là Tam Sơn. Tên này khởi đầu từ tên của làng Khoa bảng đứng vị trí số một của Việt Nam, làng Tam Sơn, Từ Sơn, Bắc Ninh. Đây như một lời tiên tri cho việc Trường Đại học Xây dựng Hà Nội sẽ trở thành trường đào tạo số lượng lớn chuyên gia hàng đầu về xây dựng cho quốc gia và có tầm quốc tế nổi bật. Về tính thần bí, trước khi làm lễ động thổ, thầy đi xe máy tới Khu di tích thành Cổ Loa, Đông Anh, Hà Nội - kinh đô của nhà nước Âu Lạc vào thế kỷ thứ III trước Công nguyên. Đây là tòa thành cổ nhất, quy mô lớn vào bậc nhất và có cấu trúc thuộc loại độc đáo nhất trong lịch sử xây dựng công trình thành lũy của người Việt. Tại đây, thầy gặp vị trụ trì đền thờ An Dương Vương, xin phép được nhận một ít đất từ bức tường thành Cổ

Loa để mang về rắc tại bốn góc khu đất xây dựng trường trong ngày lễ động thổ.

Quyên dừng lại một chút rồi kể tiếp:

- Thầy còn kể vui rằng: Để tạo niềm tin rằng đất được lấy từ tường thành Cổ Loa, không phải từ đất ruộng, nên thầy đã đề nghị vị trụ trì đền thờ mặc áo đại lễ cùng chụp ảnh chung. Tớ đã thấy tận mắt bức ảnh đó. Trong ảnh, thầy đứng cạnh vị trụ trì, tay thầy cầm một túi nhựa, bên trong đựng đất. Phía sau là chính điện đền thờ An Dương Vương.

Nghe Quyên nói xong, một vị lên tiếng:

- Nếu đúng vậy, lý thuyết và thực tiễn của thầy là một rồi. Quy hoạch cơ sở II của Đại học Xây dựng Hà Nội có lẽ thuộc quy hoạch chi tiết đặc biệt nhất trong những quy hoạch mà tớ biết.

Nhìn mọi người trong phòng, Quyên tiếp tục:

- Thế giới luôn thay đổi dù ta có muốn hay không. Có một việc, Quyên muốn các bạn cùng làm.

Trong lĩnh vực lịch sử kiến trúc mà Bộ môn mình phụ trách, tớ cho rằng năm 1978 là một mốc quan trọng. Đây là năm mà UNESCO bắt đầu công nhận các Di sản thế giới. Trước đó, các di chỉ, di tích hay danh thắng được đánh giá theo quan điểm cá nhân hoặc theo từng quốc gia, thậm chí bị lái theo cách đánh giá của một số quốc gia lớn nào đó. Nay, các di sản được đánh giá thống nhất bởi UNESCO theo từng năm và đương nhiên sẽ xuất hiện thêm nhiều di sản mới hàng năm. Điều này cũng có nghĩa, việc viết sách giáo khoa, bài giảng về những công trình kiến trúc thế giới cần luôn được bổ sung. Chắc chắn phải như vậy.

Quyên vào máy tính của Bộ môn, mở mục Di sản thế giới và đọc:

- Để được ghi vào danh sách Di sản thế giới của UNESCO, một tài sản phải đáp ứng các tiêu chí về văn hoá hoặc thiên nhiên. Hiện có một bộ 10 tiêu chí đánh giá, trong đó 6 tiêu chí

đầu thuộc về Di sản văn hóa, 4 tiêu chí sau thuộc về Di sản thiên nhiên.

Quyên tiếp tục:

- Hiện Việt Nam có 8 di sản, trong đó 5 Di sản văn hóa, 1 Di sản hỗn hợp văn hóa và thiên nhiên và 2 Di sản thiên nhiên: Quần thể di tích Cố đô Huế, năm công nhận 1993, theo tiêu chí IV; Phố cổ Hội An, năm 1999, tiêu chí II, V; Thánh địa Mỹ Sơn, năm 1999, tiêu chí II, III; Trung tâm Hoàng thành Thăng Long, năm 2010, tiêu chí II, III, VI; Thành nhà Hồ, năm 2011, tiêu chí II, IV; Quần thể danh thắng Tràng An, năm 2014, tiêu chí V, VII, VIII. Hai Di sản thiên nhiên còn lại là: Vịnh Hạ Long, năm 1994, lần 2 năm 2000, tiêu chí VII, VIII; Vườn quốc gia Phong Nha - Kẻ Bàng, năm 2003, lần 2 năm 2015, tiêu chí VIII, IX, X.

Có một điều mà ta phải biết: Cả 5 di sản văn hóa và 1 di sản hỗn hợp của Việt Nam không có một di sản nào có tiêu chí I (Là một tuyệt tác về tài năng sáng tạo của con người) và chỉ có một di sản có tiêu chí VI (Gắn bó trực tiếp hoặc cụ thể với những sự kiện hoặc truyền thống sinh hoạt, với các ý tưởng, hoặc các tín ngưỡng, tác phẩm văn học nghệ thuật có ý nghĩa nổi bật toàn cầu).

Quyên dừng lại và tiếp tục:

- Tôi muốn cùng các bạn nghiên cứu về hai vấn đề:

Thứ nhất, thật sự Việt Nam không có công trình nào được coi là tuyệt tác về tài năng sáng tạo của con người? Trong khi đó, một số quốc gia lân cận: Trung Quốc 56 di sản, trong đó có 38 di sản văn hóa và có tới 17 di sản liên quan đến tiêu chí I. Tại các nước ASEAN: Campuchia 3 di sản, trong đó có 2 di sản liên quan tới tiêu chí I; Indonesia 9 di sản, 2 di sản liên quan đến tiêu chí I; Thái Lan 5 di sản, 1 di sản liên quan đến tiêu chí I. Các nước còn lại: Lào 3 di sản; Malaysia 4 di sản; Myanmar 2 di sản; Philippines 6 di sản; Singapor 1 di sản, tương tự như Việt Nam là không có tiêu chí I.

Thứ hai, thật sự 5 trong 6 di sản văn hóa của Việt Nam không gắn bó trực tiếp với truyền thống sinh hoạt, tín ngưỡng, tác phẩm văn học nghệ thuật có ý nghĩa nổi bật đại diện cho một nền văn hóa có chiều dài đến hàng ngàn năm?

Quyên tiếp tục:

- Việc nghiên cứu để trả lời một cách thỏa đáng hai vấn đề cốt lõi nêu trên là trách nhiệm chuyên môn của Bộ môn Lịch sử Kiến trúc và cũng là trách nhiệm tiên phong của Đoàn viên Thanh niên trong Chi đoàn chúng ta. Là Đoàn viên, ta không chỉ thực hiện các chủ trương chỉ đạo từ trên xuống, mà còn phải chủ động đề xuất những chương trình phù hợp với thực tiễn của Bộ môn, để bổ sung vào chương trình hành động của Đoàn cấp trên.

Mọi người im lặng với khuôn mặt không thể hiện bất cứ biểu cảm gì. Vì họ cho rằng, đây là việc của Bộ môn, chứ không phải là của riêng ai trong số họ và họ còn có nhiều việc phải làm.

Cẩm Tú lên tiếng trước:

- Kinh nghiệm của tớ từ thời còn học đại học, khi Bí thư chi đoàn Đặng Hoàng Quyên khởi xướng chương trình gì là mọi người trong lớp đều hăng hái tham gia, vui vẻ và bao giờ cũng có kết quả khả quan. Tớ đồng ý tham gia cả hai tay.

- Vậy tớ cũng tham gia. Các vị còn lại tiếp tục hứa tham gia.

- Rất cảm ơn mọi người. Tớ sẽ báo cáo thầy Chủ nhiệm Bộ môn, đăng ký đề tài khoa học cấp trường và gửi chương trình cụ thể cho từng người. Quyên nói.

Trước khi rời khỏi văn phòng Bộ môn, một vị kéo tay Cẩm Tú và nói:

- Cẩm Tú không được thất hứa. Tuần sau phải đưa tớ đến chỗ thầy tướng đấy nhé.

Cẩm Tú cười và nói:

- Nhất định rồi.